Samlaren

Tidskrift för
svensk litteraturvetenskaplig forskning
Årgång 90 1969

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ.

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 C, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1970

liggöra vad som kan ge våra studier icke blott näring utan även fullkomning» (»ne eiusmodi delicias supprimere velis, sed in lucem emittas quod studia nostra non pascere tantum, sed et perficere queat»). Anade Verelius Stiernhielms tröghet härvidlag? Som bekant dröjde det nära 9 år, innan Hercules trycktes. Och under dessa år förefaller mycket få haft möjlighet att läsa dikten.

Detta är det ena brev där Hercules omtalas. Det andra är ett brev från Stiernhielms son Gustav till modern Cecilia, skrivet troligen en av de sista dagarna i april 1658. Gustaf berättar där att Stiernhielm »är i god gratie hoos H. K. M.tt. så wäl för Hercules som för sin Linea Carolina». Det mest anmärkningsvärda ligger emellertid inte i de upplysningar dessa brev ger — de är kända och nyttjade sedan länge. Det anmärkningsvärda ligger i att av alla de bevarade breven är det endast dessa två som talar om Stiernhielms författarskap och om litteratur överhuvud och av dem är endast det ena riktat till Stiernhielm. Det förefaller som om diktaren aldrig eller nästan aldrig diskuterade det ämne som ändå måste ha varit centralt för honom själv. Andra dokument ger samma bild. Se min uppsats *Mårten Pederson Blixencrons almanacksanteckningar* (Svensk litteraturtidskrift 1967 s. 83 f.).

Vissa av de principer som följts vid textåtergivningen kan väl diskuteras, och kommentaren uppvisar en del nyckfullheter. Det förefaller t. ex. inte helt motiverat att belasta kommentaren med hela inlagan om Adelruna (s. 90 ff.). Vissa andra upplysningar ter sig också tämliligen överflödiga, medan man saknar andra. Några fel har jag funnit, men vill bara nämna ett. Pastorn Erasmus Pegius kallas (s. 146) »Den ondtyske, dvs. estniske». Här skulle väl ha stått »otyske», vilket översätter brevets »Vndtyske».

Bernt Olsson

Glenn W. Hatfield: *Henry Fielding and the Language of Irony.* Chicago and London: University of Chicago Press 1968.

Henry Fielding och hans verk har under de senaste decennierna varit föremål för livlig forskning. Sedan 1952 föreligger F. Homes Dudden, *Henry Fielding. His Life, Works and Times* 1–2, en omfångsrik monografi på närmare 1 200 sidor. En ny textkritisk edition av Fieldings verk, the Wesleyan Edition, är under arbete; ännu så länge har bara en del, som omfattar *Joseph Andrews,* utkommit (1967). Bland nyare större undersökningar av Fieldings romanteknik kan nämnas Andrew Wrights *Henry Fielding. Mask and Feast* (1965) och Robert Alters *Fielding and the Nature of the Novel* (1968). Ett urval smärre studier finns samlade i *Fielding. A Collection of Critical Essays* (ed. Ronald Paulson; 1962) i serien *Twentieth Century Views.*

Glenn W. Hatfields undersökning tar sin utgångspunkt i Fieldings klagan, att »Several Words, in all Languages, have, with great Injustice been wrested and perverted /. . ./ and, by long Use and Corruption, been brought to convey Ideas foreign to their original Signification» (*The Champion,* 12.1.1740).

Hatfield menar nu, att Fielding och många av hans samtida såg ordens betydelseförändringar som ett allvarligt hot både mot språket och mot samhället. Det blev inte bara ett semantiskt problem utan också ett moraliskt: om orden regelbundet användes i lögnaktiga utsagor, blev de då smittade av lögnen? Eller om de i ett sammanhang förlorat sin mening, kan de då återfå den i ett annat? Som exempel kan man ta titeln »doctor», som ursprungligen betydde »lärd man» men som enligt Fielding frikostigt annekterades av okunniga kvacksalvare. Eller ordet »honour», vars innebörd förflackades och *korrumperades* i skilda sammanhang. Hatfield definierar som sin uppgift att undersöka »Fielding's attitude toward the corrupting word» eller snarare hans »attitude toward the word as both corrupting and corruptible» (s. 4). Hatfields tes är att Fieldings ironi är ett sätt att på en gång avslöja ordens korruption och samtidigt rädda dem från det förnedrande tillstånd i vilket de hamnat. »It is a way of speaking truth in a corrupt medium» (s. 6).

I sex kapitel genomför Hatfield sin undersökning. I de två första diskuterar han Fieldings principiella essayer i frågan (1739, 1743 och 1752) och Fieldings och hans samtids inställning till språkteoretiska frågor. Hatfield understryker också hur Fielding refererar till John Lockes språkteori.

Det tredje kapitlet heter »Language and Society» och upptar närmre hälften av boken. Här visar Hatfield hur Fielding, påverkad av Lockes tes om hur språket missbrukas genom »the using of words without clear and distinct ideas; or, which is worse, signs without anything signified», genom hela sitt författarskap angriper de grupper i samhället som brukar språket till ovärdiga ändamål och därigenom förmår korrumpera det. Hatfield systematiserar dessa grupper i skribenter, politiker, medlemmar av »polite society» och vissa yrkesgrupper som jurister, medicinare och präster, och levererar en mäktig exempelsamling.

I detta sammanhang tar Hatfield också upp Fieldings förhållande till Richardson. Den se-

nares romanhjältinna Pamela missbrukar också ord som »virtue» och »goodness», därför att hennes handlingar inte stämmer överens med dessa begrepp. Pamela är skenhelig — hon prisar själv sin förträfflighet men de handlingar hon refererar övertygar icke. Som Hatfield fint påpekar bör man inte betrakta *Joseph Andrews* som en parodi på *Pamela* utan snarare som ett alternativ till *Pamela,* »exhibiting through action the same kind of virtue which in Richardson remained largely nominal» (s. 150). Nu är synpunkter som dessa om klyftan mellan ord och handling inte särskilt originella. En dylik diskrepans hör ju till själva mekaniken i ironisk och satirisk framställning. Men Hatfield går vidare. Han vill i fortsättningen sammanställa Fieldings ironiska berättargrepp i stort med hans försök att precisera och purgera ordens betydelser.

Hatfield menar, att i Fieldings »dramatic and narrative works it is always the words representative of central thematic values that are subjected to the severest ironic exploitation» (s. 160). Ett sådant nyckelord är t. ex. »greatness» i *Jonathan Wild,* där som bekant storhet mäts med inverterade mått i alla sammanhang. På samma sätt ser Hatfield ordet »charity» som ett viktigt begrepp i *Joseph Andrews,* där de båda prästmännen Adams och Trulliber i praktiken tillämpar det på diametralt motsatt sätt. Ett helt kapitel ägnar Hatfield åt begreppet »prudence» i *Tom Jones,* där Sophia Western får illustrera den sanna klokskapen och Lady Fitzpatrick den falska.

Det avslutande kapitlet, »A Mirrour for the Understanding», behandlar Fieldings berättarteknik, framför allt hans grepp att låta »the intrusive author» göra långa utläggningar och kommentarer, något som Hatfield genom ett sinnrikt resonemang vill betrakta som ett särskilt värdefullt prov på Fielding's »victory over the forces of linguistic corruption» (s. 199).

Hatfields bok är ett lärt och omsorgsfullt arbete: han följer Fieldings språkkritiska teori och praxis genom hela hans författarskap med en ingående dokumentation. Hatfields iakttagelser om berättartekniken är ofta uppslagsrika och intressanta även om resonemangen om ironi och handling stundom förefaller mig presenterade som djupsinnigare än vad de i själva verket är.

Bertil Romberg

Nils Afzelius: *Staden och tiden. Studier i Bellmans dikt.* Norstedts. Stockholm 1969.

Med sin essaysamling *Myt och bild i Bellmans dikt* (1945) lade Nils Afzelius grunden till en ny Bellmansuppfattning. Där tidigare uttolkare sett en naiv realist som i bacchanalisk yra besjöng Stockholms krogar, där såg Afzelius den kräsne *artisten* Bellman som med stor medvetenhet omformat verkligheten efter 1700-talets poetiska och mytologiska konventioner. Denna uppfattning, som fördes fram med många nyanser och förbehåll, har numera blivit så allmänt accepterad, att upphovsmannen själv på sistone sett sig föranlåten att ta avstånd från en del av sina efterföljare, som i sin iver att göra Bellman till en sinnrik och beräknande konstnär intolkat allsköns krystad och onödig symbolik i hans diktning.

Det finns flera sådana avståndstaganden i denna andra samling uppsatser. Den kan också såtillvida sägas vara mer traditionell än den föregående som den främst uppehåller sig vid *samtidsskildraren* Bellman och hans relationer till 1700-talets Stockholm. Det hindrar inte att här finns en rad ytterst väsentliga bidrag till den rent litterära förståelsen av *Fredmans Epistlar.* Ibland kan det visserligen förefalla som om Afzelius gjorde sig skyldig till samma fel som han så ofta (och med rätta) gisslat hos andra Bellmanforskare — att fördjupa sig i lärda utredningar om historiska personer och lokaliteter utan större relevans för diktverket. Men det visar sig nästan alltid att hans utredningar faktiskt *har* relevans och kan belysa en rad dunkla textställen, samtidigt som de berikar vår kunskap om Bellmans biografi. Boken är en läsning för konnässörer — grundlärd, genomarbetad (flertalet studier har tryckts tidigare men nu reviderats), elegant formulerad i en kåserande, stundtals aforistisk stil, som kanske kan förleda någon ovan läsare att tro att det är fråga om idel självklarheter. Den som något känner Bellmanforskningen vet emellertid att en bisats hos Afzelius ofta rymmer mer än tio sidor av någon annan.

Som exempel skulle man kunna nämna den endast fem sidor långa kommentaren till Epistel 33, »Stolta Stad» (s. 21–25), en ytterligt komplicerad detektivutredning, som i framställningen maskerats till ett kåserande referat av den yttre handlingen. Den som uppmärksamt läser detta referat med Bellmans text vid sin sida (samt helst en Stockholmskarta) får en riklig lön för mödan. Men en viss möda får man alltså vara beredd att underkasta sig om man vill följa Afzelius' resonemang i detalj och pröva hans källor. Har man gjort detta några gånger, vet man att man kan lita på honom.

Bland de enskilda uppsatserna vill jag särskilt rekommendera den första och den sista, »Stadens kända poet, Bellman» och »Två stilar, två temperament. Bellmans Gellertöversättning». I den förra ges en allmän översikt av diktarens förhållande till sin stad med en